

HET RENDIER

Een rendier is een soort hert dat in het noorden van Europa voorkomt, maar ook in Azië en Canada, overal ten noorden van de poolcirkel. Het is een kuddedier dat in het wild leeft, maar ook getemd kan worden. Duizenden tamme rendieren kunnen samenleven in zo'n kudde.

Vooraf een wild rendier heeft een prachtig kolossaal gewei dat met een boog naar voren loopt en een soort schoffelachtige uiteinden heeft. De kleine uitlopers van het gewei, boven de ogen, zijn bij herten maar weinig ontwikkeld, maar bij een rendier zijn die ook vertakt. Als het rendier ouder wordt, vormen die uitlopers ook schoffeltjes en dan ziet het er nog indrukwekkender uit. Ook de rendierkoe heeft een gewei, maar dat is veel kleiner en zeker niet zo indrukwekkend als dat van de

stier.

In de winter vallen bij alle rendieren de geweien af. Als het gewei daarna weer begint te groeien, is het eerst met een behaarde huid bedekt. Het gewei ziet er dan dik uit, het lijkt wel met een pels omgeven. Het is prachtig om te zien hoe de rendieren met hun geweldige gewei pronken.

De kop van een rendier is niet zo mooi gevormd als bij de andere hertachtigen. De poten zijn ook wat korter en steviger, maar toch maken de rendieren een trotse indruk. De hoeven zijn veel breder dan bij andere soorten herten en de tenen zijn dieper ingesnedden, waardoor hun afdruk op de grond te zien is. Het rendier moet wel zo'n stevige poten hebben, want het mag niet wegzinken in sneeuw of moeras.

Het rendier stelt helemaal geen hoge eisen

aan zijn voedsel. Het neemt genoeg met wat er op de kale bergen of in de oneindige toendra (= de steppe van de poolstreken) groeit. Meestal is dat alleen maar korstmos. Dat moet het rendier meestal nog eerst met zijn hoeven uit de sneeuw loskrabben of het met zijn tanden van de stenen afknagen. Er is trouwens een mossoort die zijn naam dankt aan het rendier : het rendiermos.

In de vroege lente is er heel wat meer keuze aan voedsel; dan zijn er knoppen en jonge blaadjes aan de bomen en die lusten rendieren ook. Hun vetlaag groeit dan weer snel aan en na korte tijd werpen ze hun dikke winterpels af.

De tamme rendieren die in kuddes leven hebben in de winter geen warme stal waarin ze kunnen schuilen of waarin ze gevoed worden. Zelfs in de ijzige koude houden ze het buiten goed uit. Als een sneeuwstorm opsteekt, dan schuilen de rendieren dicht tegen elkaar; ze drukken zich echt tegen elkaar aan, waardoor ze lekker warm blijven. Omdat de rendieren de hele winter buiten blijven, moeten ook de herders en hun honden het gure winterweer trotseren.

Een rendier is goed voorzien om strenge koude te weerstaan. De winterpels van een rendier is zo'n vijf centimeter dik. Om hun nek hebben ze hele bossen ruig, ruw haar en ook aan hun poten is het haar in de winter langer. Ze moeten daarbij geen schrik hebben om in de wit besneeuwde vlaktes op te vallen : hun winterpels is veel lichter van kleur dan de zomervacht. Ze zijn bijna onzichtbaar.

In Noord-Europa zijn het vooral de Lappen die rendieren houden. Omdat zij van de rendieren afhankelijk zijn, trekken zij met de kuddes mee. Deze Lappen hebben dan ook geen vaste woonplaats. Zij leven bijna volledig van het rendier. Ze melken de koeien en drinken de melk. Van de melk maken ze ook kaas. Ze eten het vlees van de rendieren en het bloed drinken ze als het

nog warm is, onmiddellijk na het slachten. Zelfs de inhoud van de maag van een pas geslacht rendier wordt gegeten : het is een lekkernij voor de Lappen. De huiden van de rendieren : daarvan maken de Lappen kleren, riemen, schoenen, waterzakken, tenten en al wat ze nodig hebben om de tenten in te richten. De kleren naaien ze met draad die ze maken van de pezen. Ze snijden de pezen daarvoor in heel dunne repen en kauwen erop tot ze zacht en soepel zijn. Dat geeft heel goede stevige draad.

Zelfs hun sieraden maken de Lappen van rendieren. Daarvoor gebruiken ze stukken van het gewei dat ze heel kunstig bewerken.

Bijna alles wat een Lap bezit is dus afkomstig van de rendieren. Het is dan ook best te begrijpen dat ze hun kuddes zeer goed verzorgen.

De Lappen gebruiken rendieren niet alleen als voedselbron, ze gebruiken ze ook als lastdieren. Dat gebeurt vooral in de seizoenen als de kudde rendieren gaat trekken, naar andere streken gaat, op zoek naar voedsel. Dan pakken de Lappen alles in en bepakken de rendieren. Tenten, zakken, zeilen : alles gaat erop, tot zelfs hun kleine kinderen worden aan de rendieren toevertrouwd.

De Lappen rijden niet op hun rendieren. Toch zijn er volkeren in Siberië die dat wel doen. Ze leggen dan een speciaal zadel juist boven de voorpoten, omdat de rug van een rendier niet sterk genoeg is om een ruit te dragen.

Rendieren vind je overal in het noorden van Scandinavië, in IJsland, op Spitsbergen, in Noord-Azië en Noord-Amerika. In Canada leeft een heel mooie soort : de kariboe. Kariboes maken in de zomer bijzonder lange tochten. Ze trekken zelfs over bevroren zeeën en kunnen dan tot in Groenland trekken.

Op rendieren wordt ook gejaagd. Dat gebeurt in de zomermaanden. De jagers

zijn dan vele dagen van huis weg en trekken over de kale, woeste gebergten op zoek naar een kudde. Soms moeten ze op handen en voeten door het lage struikgewas, dat meestal niet hoger is dan het gras, maar veel ruwer en harder. Soms moeten ze over scherpe stenen en door beken kruipen. Dan worden de jagers doornat. En dat bij een ijzige koude, zelfs in de zomer ! Waarom doen de jagers dat ? Omdat rendieren meestal een plek zoeken hoog op de rotsen, ver van beekjes en plassen omdat daar geen lastige muggen of stekende horzels zijn.

Als zo'n kudde rendieren rustig ligt te herkauwen (rendieren zijn herkauwers zoals koeien), is er toch altijd één dier op zijn hoede: de aanvoerder van de kudde. Hij gaat niet liggen, maar blijft op de uitkijk staan. Tot hij zo moe is, dat hij moet gaan liggen. Maar van zodra hij zich neerlegt, staat er een ander rendier recht om de wacht over te nemen. Daarom is het voor jagers ook ontzettend moeilijk om dicht bij een rendierkudde te komen. Van zodra het dier dat waakt iets hoort of ruikt, geeft het een waarschuwing en gaat de hele kudde bliksemsnel op de loop. Omdat de rendieren zo waakzaam zijn is het heel moeilijk voor de jagers om buit te verzamelen, maar dat geldt ook voor wolven en beren, die ook wel verzot zijn op rendiervlees. Vaak achtervolgen die urenlang een kudde, maar slagen er niet in een dier te pakken. Dat komt doordat de vacht van de rendieren bijna dezelfde kleur heeft als het landschap waarin ze leven. Het komt ook doordat ze zo snel zijn en doordat ze nooit stilhouden in een bebost gebied. In het noorden vind je veel berkenbossen, maar de rendieren ontwijken die, want in een bos voelen ze zich nooit veilig. Ze gaan liever naar een vlakte, waar ze van ver een vijand kunnen zien aankomen.

De tamme rendieren zijn helemaal niet zo tam als de koeien in onze streken.

Eigenlijk blijft een rendier altijd een beetje wild. Als de herders een rendierkoe willen melken, dan moeten ze die met touwen vastbinden en stevig vasthouden. Het africhten van een rendier is bijna een onmogelijke opdracht. Toch slagen de Lappen erin dat te doen, maar het kost hen geweldig veel moeite. En zelfs als het dan lukt om een rendier een last te laten dragen of een slee te laten trekken, dan nog blijft het een zware opgave voor de begeleider. Als er een dier nodig is om bijvoorbeeld een slee te trekken, dan wordt dat gevangen met een lasso. Dat gaat nogal vlot, omdat de rendieren zo'n groot gewei hebben. De lasso blijft er gemakkelijk in haken.

De Lappen zijn heel trots op het bezit van rendieren. De man die de grootste kudde heeft wordt aanzien als de rijkste.

Het moeilijkste en gevaarlijkste jaargetijde voor een rendier is de lente. Dan stijgt overdag de zon al hoog genoeg om de sneeuw in de bergen zacht te maken of zelfs te laten smelten. Maar 's nachts befrist de bovenste laag weer en dat geeft een ijskorst. Als een rendier daar met zijn hoeven overheen moet, dan zakt het gemakkelijk door die dunne ijskorst waaraan dan scherpe randen zitten die in de poten snijden en verwondingen kunnen veroorzaken. Het is ook het jaargetijde waarin wolven en beren op zoek zijn naar voedsel, want die zijn na een harde winter uitgehongerd. Het is dan ook het best voor een rendier om steeds bij de kudde te blijven, want een afgezonderd dier is een gemakkelijke prooi. De wolven, die zelf ook in kudden leven, weten dat. Ze trekken met een hele meute naar een rendierkudde. Als die kudde het huilen van de wolven hoort, slaat ze in paniek en lopen vele rendieren kriskras door elkaar, waarbij er steeds enkele dieren een eind van de kudde verdwaald geraken. Daar hebben de wolven het dan op gemunt. Nochtans kan een rendier zich ook wel verdedigen. Het

gewei is heel sterk en kan een wolf wel op afstand houden, maar als er meer dan één wolf is, is een rendier bijna steeds verloren. Toch kan ook een kudde rendieren zich verdedigen tegen wolven. Ze slaan niet altijd in paniek op de vlucht. Als er jonge rendieren in de kudde zijn, zullen de rendieren niet wegvlugten, maar gaan ze dicht tegen elkaar staan. De jongen staan in het midden van de kudde, de stieren staan aan de buitenkant met de kop gebogen en het gewei naar voor gericht. Zo kunnen ze dikwijls een wolvenaanval afslaan. Maar, eerlijk gezegd, zijn het toch meestal de wolven die winnen en erin slagen enkele rendieren te grijpen en als prooi weg te sleuren.

Als de wolven op pad zijn, dan zijn de herders dubbel waakzaam. Het kan dan gebeuren dat ze dagen na elkaar wacht houden zonder te slapen.

De Lappen hoeden niet alleen hun eigen kudden. Een kudde rendieren bestaat uit verschillende kudden, die van verschillende eigenaren zijn. Eenmaal per jaar is er een heel bijzondere nacht. Dan worden de jonge rendieren gemerkt. Dat gebeurt als de jonge rendieren nog bij hun moeder zijn, want zo kan men herkennen tot wiens kudde de jongen behoren. Dat merken gebeurt dus in de zomer. Het is een indrukwekkende gebeurtenis. Soms moeten de kudden van heel ver gehaald worden. Dan zijn de herders vele dagen onderweg. Om een kudde te vangen, vangen ze alleen de aanvoerders van de kudden. Met een lasso hebben ze die al snel te pakken. Ze leiden die naar het dal waar het merken zal gebeuren. Van zodra de kudde merkt dat de aanvoerder meegaat, volgt de hele kudde, heel gedwee.

De verzamelplaats waar het merken gebeurt is een schiereiland. Men neemt elk jaar dezelfde plek. 's Nachts worden de dieren daar bijeengedreven - dat gebeurt 's nachts omdat er dan geen horzels zijn die de dieren onrustig maken -. Van heinde en verre komen de kuddes daar aan. Zijn ze er allemaal, dan wordt het schiereiland afgesloten. Enkele Lappen begeven zich met een lasso temidden van het gewoel van de onrustige rendieren. Plots stormen die dieren op de mensen af, maar dan opeens staan ze ook weer stil. De Lappen gooien de lasso's naar de kalveren en met een geoefende ruk, leggen ze de kalveren neer en gaan er bovenop zitten. Dan trekken ze hun scherpe messen en snijden een teken in het oor van de jonge dieren. Dat doet geen pijn, maar het kan wel gebeuren dat een kalf zich plots losrukt en op de loop gaat met de lasso (en de herder) achter zich aan. Dat merken kan een hele lange nacht duren. Als de Lappen klaar zijn met de kudden te merken, dan gaan de afsluitingen weer open en stormen de kudden weer allemaal weg, de bergen in. Tot het volgende jaar.

Als Lappen een rendier geslacht hebben, kunnen ze natuurlijk niet al het vlees daarvan ineens opeten. Nee, ze drogen ook hele stukken vlees. Dat is dan hun voorraad.

En een pasgeboren Lappenkind ?

Dat ligt zalig en lekker warm in een wiegie waarin een stuk rendierpels ligt dat van de buik van een rendier afkomstig is : zacht en donzig. Zalig.

L.Cielen, naar de oorspronkelijke Duitse tekst van Gerbert Grohmann in "Lesebuch der Tierkunde".